

ลักษณะของปัญหาในทัศนะของปอปเปอ์

จากความขัดแย้งระหว่างลัทธิเหตุผลนิยม กับความเชื่อเรื่องเจตจำนงเสรี ทำให้ดูเหมือนว่าเราจะต้องยอมรับทัศนะใดทัศนะหนึ่ง และปฏิเสธอีกทัศนะหนึ่งที่เป็นตรงกันข้าม แต่การทำเช่นนี้ขัดกับสามัญสำนึก หรือสภาพปัจจุบันของชีวิตเรา ซึ่งในแง่หนึ่งยอมรับลัทธิเหตุผลนิยม ถือว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุ และนำหลักการนี้ไปใช้ในการแสวงหาความรู้อย่างใดผลดีด้วย เช่น ในจิตวิทยาก็กล่าวหาว่า พฤติกรรมย่อมมีสาเหตุ เป็นต้น ในอีกแง่หนึ่งก็ยอมรับว่า มนุษย์เราเป็นตัวของตัวเอง เป็นผู้บังคับการตัวเองในการตัดสินใจ การคิด และการให้เหตุผล นั่นคือ ยอมรับว่ามนุษย์มีเสรีภาพ ด้วยเหตุนี้นักปรัชญาหลายคน จึงถือเป็นภาระที่จะชี้ให้เห็นว่าทัศนะทั้งสองนี้ไม่ได้ขัดแย้งกัน เป็นความคิดที่เข้ากันได้ มีสภาพความเป็นจริงด้วยกัน

ได้กล่าวถึงการประนีประนอมปัญหาความขัดแย้งอันนี้ของนักปรัชญาบางคนมาบ้างแล้ว ในบทนี้จะวิเคราะห์อย่างละเอียด ถึงการแก้ปัญหาคความขัดแย้งอันนี้ ของ คาร์ล ปอปเปอ์ อันเป็นจุดสำคัญของการวิจัยครั้งนี้

ปอปเปอ์ ได้เสนอวิธีแก้ปัญหาวัวอย่างละเอียดในคำบรรยาย เพื่อเป็นที่ระลึกแก่ อาร์เทอร์ ฮอลลี คอมป์ตัน (Arthur Holly Compton) เมื่อวันที่ 21 เมษายน 1965 ณ มหาวิทยาลัยวอชิงตัน ภายใต้หัวข้อเรื่องว่า Of Clouds and Clocks: An Approach to the Problem of Rationality and the Freedom of man.

เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น จำเป็นต้องแยกประเด็นการวิเคราะห์ ปัญหาของ ปอปเปอ์ ออกเป็นลำดับต่อไปนี้

ระบบทางกายภาพของธรรมชาติตามสามัญสำนึก

ก่อนเข้าถึงประเด็นสำคัญในการแก้ปัญหาของ คาร์ล ปอปเปอร์ จำเป็นต้องกล่าวถึงระบบทางกายภาพของธรรมชาติ ตามที่ ปอปเปอร์ จัดไว้เพื่อจะได้เข้าใจการแก้ปัญหาของเขาได้ง่ายขึ้นในขั้นต่อไป

ปอปเปอร์ กล่าวว่า จากประสบการณ์โดยทั่วไปของเรา ปรากฏการณ์ธรรมชาติบางอย่าง เช่น ลมฟ้าอากาศ (weather) หรือการลอยไปมาของเมฆบนท้องฟ้า แสดงให้เราเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่เราทำนายได้ยาก เราคาดการณ์การเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงของมันได้ไม่ค่อยแน่นอน ระบบทางกายภาพใด ๆ มีความไม่แน่นอน ไม่สม่ำเสมอ ไม่เป็นระเบียบ และไม่สามารถจะทำนายได้ เช่นนี้ ปอปเปอร์ ว่าเปรียบเสมือน "เมฆ (clouds)" และเขาใช้คำว่า "เมฆ" แทนระบบทางกายภาพทุกอย่างที่มีลักษณะไม่แน่นอน ดังกล่าวนี้นี้ แต่ในธรรมชาติก็ยังมีปรากฏการณ์บางอย่างที่มีความแน่นอน อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ตายตัว สามารถจะทำนายพฤติกรรมของมันได้อย่างแม่นยำ เช่น เราทิ้งก้อนหินลงจากที่สูง ถ้าเราทราบความเร็ว ความเร่ง และระยะทางของมัน เราจะทำนายเวลาตกลงถึงพื้นของมันได้อย่างแม่นยำ นี่เป็นกฎที่แน่นอนตายตัว ระบบทางกายภาพใด ๆ ที่มีความแน่นอน สม่ำเสมอเช่นนี้ ปอปเปอร์ ว่าเปรียบเสมือน "นาฬิกา (clocks)" ที่เที่ยงตรง และใช้คำว่า "นาฬิกา" แทนระบบทางกายภาพ ทุกอย่างที่มีความแน่นอน สม่ำเสมอ¹

ปอปเปอร์ กล่าวว่า

¹ ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะใช้คำว่า "เมฆ" แทนระบบทางกายภาพ หรือปรากฏการณ์ทางกายภาพ ที่มีความไม่แน่นอน ไม่สม่ำเสมอ และใช้คำว่า "นาฬิกา" แทนระบบทางกายภาพที่แน่นอน ตามอย่าง ปอปเปอร์ เพราะเห็นว่าเข้าใจง่ายและใช้สะดวกด้วย

เมฆของข้าพเจ้าตั้งใจจะให้แทนระบบทางกายภาพ ซึ่งไม่สม่ำเสมอ ไม่เป็นระเบียบ และไม่สามารถจะทำนายได้ ไม่วามากหรือน้อย . . . นาฬิกาตั้งใจจะให้แทนระบบทางกายภาพซึ่งสม่ำเสมอ เป็นระเบียบ และสามารถจะทำนายพฤติกรรมของมันได้ ¹

ปอปเปอร์ เชื่อว่า ปรากฏการณ์ทั้งปวงในธรรมชาติ มีความแน่นอน ความสม่ำเสมอ หรือความเป็นระเบียบ แตกต่างกันไปหลายระดับ จนกระทั่งถึงระดับที่ไม่มีความแน่นอนเลย เขาจัดระบบของปรากฏการณ์ในธรรมชาติให้เห็นได้ง่าย ๆ ดังนี้

ให้ปรากฏการณ์ที่มีความไม่แน่นอน ไม่สม่ำเสมอ และไม่สามารถจะทำนายได้ ซึ่งเรียกว่า "เมฆ" อยู่ทางซ้ายมือสุด และให้ปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "นาฬิกา" ที่เที่ยงตรง ซึ่งก็หมายถึง ปรากฏการณ์ที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่แน่นอน มีความสม่ำเสมอ และสามารถทำนายได้อย่างแม่นยำ อยู่ทางขวามือ ดังภาพ

ไม่แน่นอน

ไม่สม่ำเสมอ

ไม่สามารถจะทำนายได้

แน่นอน

สม่ำเสมอ

สามารถทำนายได้

¹ Karl Popper, Objective Knowledge: An Evolutionary Approach, (Oxford: The Clarendon Press, 1974), p. 207.

เราสามารถจัดปรากฏการณ์ในธรรมชาติมาไว้ในระบบอันนี้ เช่น การเปลี่ยนฤดูกาล เรากำหนดเวลาที่จะเปลี่ยนจากฤดูหนึ่งเป็นอีกฤดูหนึ่ง ให้แน่นอนตายตัวลงไปไม่ได้ บอกไม่ได้ว่าฤดูร้อนจะเปลี่ยนเป็นฤดูฝนในวันที่ใดของเดือน บอกได้เพียงว่าราวเดือนนั้นถึงเดือนนั้นจะเป็นฤดูร้อน ราว ๆ เดือนนั้นถึงเดือนนั้นเป็นฤดูหนาว อย่างไรก็ตาม กรณีนี้เราคาดการณ์ช่วงเวลาของมันได้แน่นอนพอสมควร ถ้าเป็นนาฬิกา ก็เป็นนาฬิกาที่ไม่ดี ไม่เที่ยงตรงเท่าไรนัก จึงไม่อาจจะจัดปรากฏการณ์นี้ไว้ในวงกลมนาฬิกาที่เที่ยงตรงทางขวามือ แต่จัดให้อยู่เพียงใกล้ ๆ กับวงกลม "นาฬิกา" เท่านั้น พฤติกรรมต่าง ๆ ของสัตว์จัดให้เป็นปรากฏการณ์ที่ใกล้เข้ามาทาง "เมฆ" คำนชายมือ เพราะเราหากฎเกณฑ์ที่ตายตัวและทำนายการกระทำของมันได้ยาก ระบบสุริยะเป็นระบบที่จัดได้ว่าอยู่ใกล้ "นาฬิกา" ที่สุด เพราะเป็นระบบที่มีความสม่ำเสมอ อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่แน่นอน ทำนายปรากฏการณ์ของมันได้อย่างแม่นยำ แต่ระบบสุริยะก็หาได้มีความแน่นอนตายตัวโดยสมบูรณ์ไม่¹ จึงไม่ถึงกับอยู่ในวงกลมนาฬิกา เพียงแต่อยู่ใกล้ที่สุดเท่านั้น

สำหรับปรากฏการณ์ที่มีลักษณะเป็น "เมฆ" มากที่สุดก็คือ เมื่อเราสังเกตคูเมลงตัวเล็ก ๆ ที่บินเป็นฝูง หรือสังเกตฝูงของตัววัน เราจะเห็นว่า วันแต่ละตัวภายในฝูงบินกันอย่างสับสนวุ่นวายไม่มีระเบียบเลย ซึ่งมีลักษณะเหมือนโมเลกุลของแก๊ส เราไม่สามารถจะติดตามคูใดว่า วันตัวไหนจะบินไปอย่างไร กำหนดทิศทางการบินของมันให้แน่นอนไม่ได้ จะเห็นว่าเป็นลักษณะของ "เมฆ" อย่างชัดเจน แต่ขณะเดียวกัน มันสามารถบินรวมกลุ่มกันเป็นฝูงได้ ไม่กระจัดกระจายไปคนละทิศละทาง

¹ นิวตัน เห็นว่า ระบบสุริยะไม่มีความแน่นอนตายตัวอย่างสมบูรณ์ ผู้สนใจดูเพิ่มเติมได้จากรายงานของ Henry Pemberton เรื่อง A View of Sir Isaac Newton's Philosophy, 1928.

นี่เป็นลักษณะของธรรมชาติตามสามัญสำนึกในทัศนะของ ปอปเปออร์ "การติดตามที่ข้าพเจ้าอธิบายนี้ ดูเหมือนจะเป็นที่ยอมรับกันโดยสามัญสำนึก และเมื่อเร็ว ๆ นี้ ในสมัยของเรา นี้ มันก็เป็นที่ยอมรับกัน แม้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ"¹ ปอปเปออร์ก้าว เมื่อเราเข้าใจความคิดอันนี้ของเขาแล้ว ต่อไปเราจะเข้าใจการแก้ปัญหาของเขาง่ายขึ้น

ทัศนะของปอปเปออร์ เกี่ยวกับลัทธิเหตุวิสัย

สำหรับปอปเปออร์ ลัทธิเหตุวิสัย คือ ความเชื่อที่ว่า ปรากฏการณ์ทั้งหลายที่เกิดขึ้นต้องเกิดขึ้นอย่างมีกฎเกณฑ์แน่นอน มีความสม่ำเสมอ สามารถจะทำนายได้ เมื่อเรารู้เงื่อนไขทั้งหลายที่ทำให้เกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น กล่าวสั้น ๆ ก็คือ สำหรับลัทธิเหตุวิสัย เมฆทุกก้อนก็คือนาฬิกา (All clouds are clocks) นั่นเอง เหตุการณ์ทุกอย่างอยู่ในวงกลมนาฬิกาทั้งสิ้น โลกของชาวลัทธิเหตุวิสัย ก็คือ โลกของเครื่องจักรอันมหึมา หรือนาฬิกายักษ์ มนุษย์เองก็เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องจักรอันนี้ ความคิดแบบนี้ ปอปเปออร์เรียกว่าเป็นความคิดแบบเหตุวิสัยทางกายภาพ ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างมั่นคงจากทฤษฎีของนิวตัน ความคิดแบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความคิดแบบจักรกลนิยม (mechanicism) นั่นเอง

นักฟิสิกส์ส่วนใหญ่เชื่อว่า ถ้ายอมรับหลักกลศาสตร์ของนิวตันว่าเป็นจริง เราก็ต้องยอมรับความคิดแบบเหตุวิสัยทางกายภาพด้วย คือยอมรับว่า "เมฆทุกก้อนก็คือนาฬิกา"

ปอปเปออร์ เห็นว่า ปัญหาเกี่ยวกับลัทธิเหตุวิสัย ที่ต้องนำมาถกเถียงกัน ก็คือปัญหาของลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพ ซึ่งมีทฤษฎีทางฟิสิกส์สนับสนุน เป็นทฤษฎีที่พยายามอธิบายโลกว่า เป็นระบบทางกายภาพที่แน่นอนตายตัว หรือที่ ปอปเปออร์ เรียกว่า ระบบปิดตายทางกายภาพ (a physically closed system) หมายความว่า เป็นระบบที่ทุกอย่าง

¹ Karl Popper, Objective Knowledge: An Evolutionary Approach, p. 210.

ภายในระบบนี้ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วทั้งสิ้น การเกิดขึ้นของเหตุการณ์ต่าง ๆ ภายในระบบนี้ต้องเกิดขึ้นภายใต้กฎเกณฑ์ที่แน่นอน สามารถจะทำนายล่วงหน้า หรือย้อนหลังได้ เหตุการณ์หรือสิ่งที่อยู่ภายนอกระบบจะสอดแทรกเข้าไป หรือเกิดขึ้นในระบบนี้ไม่ได้ เหมือนกับนาฬิกา มันถูกกำหนดให้เป็นไปตามกลไกที่แน่นอนอย่างหนึ่ง การทำงานของมันต้องเป็นไปเช่นนั้น จะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้

ความเชื่อแบบนีเองที่ปอปเปอ เห็นว่า เมื่อนำมาอธิบายการกระทำของมนุษย์แล้ว ทำให้ขัดกับความเชื่อเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ ส่วนลัทธิเหตุวิสัยที่นักปรัชญาส่วนใหญ่ มักจะกล่าวถึงกันนั้น เป็นความคิดที่คลุมเครือ หากความชัดเจนแน่นอนเหมือนลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพไม่ได้

ความเชื่อที่ปอปเปอ เห็นว่าคลุมเครือ ก็คือ ความเชื่อที่พยายามจะสรุปว่า เหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้นย่อมมีสาเหตุ หรือกล่าวว่ สาเหตุที่เหมือนกันย่อมทำให้เกิดผลที่เหมือนกัน หรือผลที่เหมือนกันย่อมเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกัน ความเชื่อแบบนี้เขากล่าวว่าเป็นความเชื่อของลัทธิเหตุวิสัยทางจิตวิทยา หรือทางปรัชญา (psychological or philosophical determinism)¹ และนักปรัชญา หรือนักจิตวิทยาส่วนใหญ่ก็มักจะเอาความเชื่อแบบนี้มาถกเถียงกันแทนปัญหาของลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพ เมื่อพยายามเอาลัทธิเหตุวิสัยมาอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์

ลัทธิเหตุวิสัยทางจิตวิทยาหรือทางปรัชญา พยายามอธิบายการกระทำ ความสมัครใจ หรือรสนิมของมนุษย์ว่ามีสาเหตุมาจากประสบการณ์ที่มนุษย์ได้รับมา และที่สำคัญที่สุดคือ มาจากกรรมพันธุ์ และสิ่งแวดล้อม นั้นหมายความว่าเราจะชอบอะไร หรือพอใจสิ่งใด และมีรสนิมอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ กรรมพันธุ์ และสิ่งแวดล้อม เป็นตัวกำหนด

¹ ลัทธิเหตุวิสัยทางจิตวิทยา หรือทางปรัชญาแบบนี้ ปอปเปอ เห็นว่าสืบเนื่องมาจากความคิดของ เควิต ฮูม

เพราะเรามีประสบการณ์มาอย่างนี้ มีพันธุกรรมแบบนี้ และอยู่ในสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ เราจึงกระทำสิ่งนี้ลงไปและจะทำอย่างอื่นไม่ได้ควย

การอธิบายในลักษณะนี้ของลัทธิเหตุวิสัยทางปรัชญา ปอปเปออร์ เห็นว่าไม่เพียงแต่แตกต่างกันมากกับลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพเท่านั้น มันยังไม่เป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักจิตวิทยาทางกายภาพอีกด้วย ทั้งนี้เพราะมันคลุมเครือมากจนเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพ (physical indeterminism) ซึ่งปอปเปออร์ เห็นว่าขัดกันอย่างสิ้นเชิงกับลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพ เขากล่าวว่า

... คำสอนนี้ซึ่งเราอาจจะเรียกว่าลัทธิเหตุวิสัยทางจิตวิทยา หรือทางปรัชญา ไม่เพียงแต่แตกต่างอย่างมากจากลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพเท่านั้น แต่มันเป็นคำสอนที่ชาวลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพ ผู้ซึ่งเขาใจสาระอันนี้ [ลัทธิเหตุวิสัยทางปรัชญา] ก็ ไม่อาจจะยอมรับได้ เพราะเนื้อหาของลัทธิเหตุวิสัยทางปรัชญา . . . คลุมเครือจนเข้ากันได้เป็นอย่างดีกับลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพ¹

ลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพ เห็นว่า เหตุการณ์ทุกอย่างอยู่ในระบบที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วอย่างตายตัว โดยไม่มีข้อยกเว้นใด ๆ ทั้งสิ้น นี่เป็นการยืนยันถึงความมีอยู่ของโลกที่แน่นอนตายตัวอย่างสมบูรณ์ แม้ว่าในทางปฏิบัติเราจะสังเกตความแน่นอนไม่ได้ทุกอย่าง แต่โดยหลักการแล้วเราสามารถจะทดสอบได้ โดยอาศัยระดับความมากน้อยของความแน่นอน แต่เมื่อเราหันมาพิจารณาข้อสรุปของลัทธิเหตุวิสัยทางจิตวิทยา หรือทางปรัชญาที่ว่า "ทุก ๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นย่อมมีสาเหตุ" (every event has a cause) ไปแล้ว จะเห็นว่ามันไม่ได้บอกอะไรเกี่ยวกับความแน่นอนเที่ยงตรง (precision) เลย โดยเฉพาะเมื่อเรากฎทางจิตวิทยาแล้ว จะเห็นว่าไม่มีกฎใด ๆ ที่ไปถึงความแน่นอนเที่ยงตรงเลย ไม่ว่าจะ เป็นจิตวิทยาแบบพฤติกรรมนิยม (behaviourism) หรือจิตวิทยาแบบจิตนิยม (mentalist psychology) ในกรณีของจิตวิทยาแบบจิตนิยมยิ่งเห็นได้ชัด

¹ Ibid., p. 220.

ลาปลาซ (Laplace) ให้ข้อสังเกตว่า ลัทธิเหตุผลนิยมทางกายภาพนั้นแสดงนัย (imply) ให้เห็นว่าเหตุการณ์ทางกายภาพในอนาคตอันไกลออกไป หรือในอดีตอันยาวนานเป็นสิ่งที่สามารถจะทำนายได้ ความแม่นยำของการทำนายขึ้นอยู่กับความรู้ของเราที่มีต่อสิ่งเหล่านั้นในปัจจุบัน ส่วนเนื้อหาของลัทธิเหตุผลนิยมทางปรัชญาไม่ได้ยืนยันอะไรมากไปกว่า การพยายามตั้งกฎอะไรบางอย่างขึ้นมา เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำนั้น ๆ ให้เข้ากับประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และกรรมพันธุ์ ของผู้กระทำเอง ซึ่งหาได้เป็นระบบที่มีความแน่นอนตายตัว หรือมีกฎเกณฑ์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเหมือนกับลัทธิเหตุผลนิยมทางกายภาพไม่

ปอปปเปอร์ กล่าวว่า ลัทธิเหตุผลนิยมทางกายภาพเหมือนกับความฝันที่พยายามจะทำความเข้าใจระบบจักรกลอันยิ่งใหญ่ของจักรวาลให้แจ่มแจ้ง และดูเหมือนว่าจะจะเป็นจริงขึ้นมาเรื่อย ๆ จากความก้าวหน้าของวิชาฟิสิกส์ แต่ความฝันอันเดียวกันนี้ของนักจิตวิทยา กลับไม่มีอะไรเลยนอกเสียจากเป็นการสร้างวิมานในอากาศ เป็นความฝันที่จะทำให้จิตวิทยาเป็นฟิสิกส์ให้ได้¹

เราจะเห็นว่าปอปปเปอร์ แยกลัทธิเหตุผลนิยมทางกายภาพกับลัทธิเหตุผลนิยมทางปรัชญาออกจากกันอย่างเด็ดขาด โดยเห็นว่าลัทธิเหตุผลนิยมทางปรัชญา หรือทางจิตวิทยา นั้นคลุมเครือมากจนใช้ไม่ได้ ไม่อยู่ในข่ายที่จะนำมาพิจารณา อธิบายการกระทำของมนุษย์อย่างคลุมเครือจนเกินไป สิ่งที่ต้องนำมาถกเถียงกันก็คือ ลัทธิเหตุผลนิยมทางกายภาพเท่านั้น เพราะเป็นเรื่องที่แน่นอน สามารถคาดการณ์ได้ หรือทดสอบความถูกต้องของการคาดการณ์ได้อย่างแน่นอน การนำเอาลัทธิเหตุผลนิยมมาอธิบายการกระทำของมนุษย์จึงต้องเอาลัทธิเหตุผลนิยมทางกายภาพนี้เท่านั้นมาใช้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันได้ และทดสอบได้อย่างชัดเจนไม่คลุมเครือ

¹ Ibid., p. 222.

จากความคิดเกี่ยวกับลัทธิเหตุวิสัยของปอปเปออร์ นี้ เราจะเห็นว่า ความคิด ของเขาขึ้นอยู่กับพื้นฐานของความคิดทางวิทยาศาสตร์ของเขาเอง เขาถือว่าข้อความทางวิทยาศาสตร์นั้นต้องเป็นข้อความที่ทดสอบความคิดของมันได้ (falsifiable) ข้อความที่เกิดจากลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพนั้นเรานำมาทำเป็นข้อความที่ทดสอบความคิดของมันได้ เช่น บอกว่า "จะเกิดสุริยุปราคาเต็มดวง ที่กรุงเทพมหานคร ในวันที่ 23 สิงหาคม 2520 เวลาประมาณ 11.30 น." ข้อความเช่นนี้ ทดสอบความคิดของมันได้ โดยเมื่อถึงเวลานั้นแล้ว เราดูว่าจะเกิดเหตุการณ์เช่นนั้นจริงหรือไม่ ถ้าไม่เกิด แสดงว่าข้อความนั้นผิด ถ้าเกิดขึ้นจริงแสดงว่าข้อความนั้นถูก ปอปเปออร์ เห็นว่าถึงมันจะเกิดขึ้นจริง ๆ เราก็ถือว่ามันเป็นข้อความที่ผิดได้ ถ้าหากมันไม่เป็นไปตามที่ข้อความนี้ระบุไว้ ข้อความเช่นนี้เองที่ ปอปเปออร์ เห็นว่าเป็นข้อความที่แน่นอน ให้ความรู้ที่ชัดเจน ไม่คลุมเครือ และเป็นข้อความทางวิทยาศาสตร์ด้วย เราจะเห็นว่าข้อความนี้เป็นข้อความที่โตมาจากกฎเกณฑ์แน่นอน ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหลาย-๓-ครั้ง จนสรุปเป็นกฎเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งได้ แล้วกล่าวออกมาเป็นข้อความ การกระทำเช่นนี้เป็นไปตามความเชื่อแบบลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพนั่นเอง เพราะลัทธินี้ถือว่าทุกอย่างเกิดขึ้นโดยมีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว จึงอาศัยกฎเกณฑ์ที่สรุปออกมาได้นี้กล่าวออกมาเป็นข้อความที่แน่นอน มันต่างกับลัทธิเหตุวิสัยทางจิตวิทยา หรือทางปรัชญา ที่มีมักจะกล่าวว่า "การที่นาย ก. กระทำพฤติกรรม ข. นั้นการกระทำของเขาย่อมมีสาเหตุ" หรือ "พฤติกรรมทุกอย่างที่นาย ก. แสดงออกมานั้นย่อมมีสาเหตุ" ปอปเปออร์ เห็นว่าข้อความนี้คลุมเครือทดสอบความคิดของมันไม่ได้ ถ้าถามว่าเมื่อไรข้อความนี้จะผิด คงตอบว่าเมื่อเราทราบว่า นาย ก. ทำพฤติกรรม ข. โดยไม่มีสาเหตุ การตอบเช่นนี้มันก็ยังคลุมเครืออยู่ดี เพราะยังจะแย้งได้อยู่เรื่อยไปว่า ที่เราบอกว่า นาย ก. กระทำพฤติกรรม ข. โดยไม่มีสาเหตุ นั้น อาจจะเป็นเพราะเรายังไม่รู้สาเหตุของมันต่างหาก ความจริงสาเหตุของมันมีอยู่แต่เราไม่รู้จึงพูดไปเช่นนั้น เป็นอันว่าข้อความแบบนี้หาความแน่นอนตายตัวไม่ได้ และไม่มีโอกาสจะผิดด้วย เพราะแก้ตัวกันได้เรื่อยไป เหมือนกับข้อความที่ว่า

"ฝนตก" ซึ่งไม่มีวันผิด เพราะฝนจะตกเมื่อไร ที่ไหนก็ได้ คนที่กล่าวข้อความเช่นนั้น ไม่มีโอกาสผิด ปอปเปอร์ จึงเห็นว่า ข้อความแบบนี้ไม่ใช่เรื่องที่จะนำมาถกเถียงกัน เพราะถกเถียงกันไปได้โดยไม่มีข้อยุติ ลัทธิเหตุวิสัยทางจิตวิทยา หรือทางปรัชญา ก็เช่นกัน ไม่ใช่เรื่องที่จะนำมาถกเถียงกัน ไม่ว่าจะเอาความคิดแบบนี้ไปอธิบายเรื่องอะไรก็ตาม มันคลุมเครือไม่มีที่สิ้นสุด จนกระทั่งเข้ากันได้กับทุกความคิดที่ถือว่าขัดแย้งกัน ปอปเปอร์ จึงได้นำเอาเฉพาะลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพเท่านั้นมาพิจารณา เมื่อพูดถึงเหตุผล และเสรีภาพของมนุษย์

การใช้ลัทธิเหตุวิสัย และ ลัทธิเหตุวิสัยอธิบายโลกและมนุษย์

ได้กล่าวมาแล้วว่า ลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพได้รับความสนับสนุนอย่างเต็มที่ จากทฤษฎีของนิวตัน และไม่มีนักฟิสิกส์คนใดที่อยู่ในยุคนั้นที่สงสัยหรือไม่ยอมรับทฤษฎีของนิวตัน และดูเหมือนว่าทฤษฎีนี้ไต่ทำให้มนุษย์ได้เข้าใจกลความจริงของโลกอันเป็นเครื่องจักรที่มาขึ้นทุกที แต่สำหรับ ปอปเปอร์ นั้นเขาเห็นว่าลำพังจะใช้ลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพอย่างเดียวอธิบายปรากฏการณ์ทุกอย่างของโลกไม่ได้ มีเหตุการณ์บางอย่างที่อธิบายโดยอาศัยกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ตามลัทธิเหตุวิสัยไม่ได้ เช่นกรณีของตัวรีนแต่ละตัวในฝูง หรือโมเลกุลของแก๊ส เป็นต้น นั้นแสดงว่า ปอปเปอร์ มีความคิดแบบเหตุวิสัย เขาเองก็ประกาศว่า "ข้าพเจ้าเป็นชาวลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพคนหนึ่ง"¹ และประกาศสนับสนุนความคิดของ เพียร์ส (Peirce) อย่างเต็มที่ โดยเห็นด้วยกับ เพียร์ส ที่ว่าในบางระดับ (degree) นั้น เราจะหาความแน่นอน หากกฎเกณฑ์ตายตัวไม่ได้ คือ หาความเป็น "นาฬิกา" ไม่ได้เลย มีแต่ความเป็น "เมฆ" เท่านั้น เช่นเมื่อเราพิจารณาวัตถุทางกายภาพในฐานะที่เป็นการเคลื่อนไหวของโมเลกุล เรา

¹ Ibid., p. 226.

ก็จะเห็นว่ามันเป็นสิ่งไม่แน่นอน หากกฎเกณฑ์ที่ตายตัวไม่ได้ ทำนายพฤติกรรมของมันได้ ยาก แต่ถาเราพิจารณาวัตถุในฐานะที่เป็นวัตถุตามที่ปรากฏแก่สายตาของเราแล้ว การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของมัน ก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่แน่นอนของนิวตัน

ความคิดแบบนี้ซึ่งเริ่มต้นมาจาก เพียร์ส ได้รับความสนับสนุนอย่างเต็มที่จาก ทฤษฎีควอนตัม ในวิชาฟิสิกส์ โดยเฉพาะกฎของ ไฮเซนเบิร์ก ดังได้กล่าวมาแล้ว ฉะนั้นลัทธิอเหตุวิสัย จึงได้รับความสนับสนุนมากขึ้นเป็นลำดับ ปอปเปออร์ เห็นว่าความ เชื่อแบบอเหตุวิสัยทางกายภาพ หรือทฤษฎีควอนตัมนี้ไม่ได้ขัดแย้งกันเลยกับทฤษฎีของนิวตัน ทั้งนี้เพราะเราพิจารณากันคนละระดับเท่านั้นเอง เขากล่าวว่า

... เพียร์ส ถูกต้องที่ถือว่าในบางระดับ นาฬิกาทุกเรือนก็คือเมฆ ...
เพียร์ส ถูกต้องที่ถือว่า ทัศนนะเช่นนี้เขากันได้กับฟิสิกส์ของนิวตัน ชาวเขายัง เชื่ออีกว่า ทัศนนะเช่นนี้เขากันได้เป็นอย่างดีกับทฤษฎีสัมพัทธภาพ (พิเศษ) ของ ไอนสไตน์ และยังเขากันได้เป็นอย่างดีกับทฤษฎีควอนตัมใหม่¹

แต่การที่จะสรุปว่าเหตุการณ์เป็นไปโดยมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนโดยไม่มีข้อยกเว้น ดังเช่น ความเชื่อของลัทธิอเหตุวิสัยนั้น ปอปเปออร์ เห็นว่าเป็นการสรุปที่ผิดแน่นอน

เราเห็นความคิดของ ปอปเปออร์ ได้ชัดเจนขึ้นว่า สำหรับ ปอปเปออร์ แล้ว ความคิดแบบอเหตุวิสัยนั้นถูกต้องในระดับหนึ่งเท่านั้น ในอีกระดับหนึ่งต้องอาศัยความคิด แบบอเหตุวิสัย จึงจะเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ครบถ้วน การอธิบายปรากฏการณ์ ต่าง ๆ จึงต้องดูว่าเราอธิบายกันในระดับไหน ในระดับที่เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏเป็นวัตถุ ต่อสายตาเรา หรือจะอธิบายกันในแง่ที่มันเป็นองค์ประกอบของโมเลกุล หรือของอนุภาค เล็ก ๆ เท่านั้นซึ่งถาเราแบ่งแยกระดับการอธิบายเช่นนี้จะทำให้เราเข้าใจปรากฏการณ์ ได้ว่าเป็นไปตามอเหตุวิสัย หรืออเหตุวิสัย เราจึงจะพอสรุปได้ว่า ปอปเปออร์ เชื่อว่า

¹ Ibid., p. 215.

ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นทั้งที่มีความแน่นอนตายตัว คือเป็น "นาฬิกา" และมีทั้งที่ไม่มีความแน่นอน คือเป็น "เมฆ" อยู่ด้วย ซึ่งก็เป็นไปตามระบบของธรรมชาติที่เขาจัดไว้ให้ "นาฬิกา" อยู่ทางขวามือ และ "เมฆ" อยู่ทางซ้ายมือ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ที่กล่าวถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ว่าเกิดขึ้นตามแบบเหตุวิสัยหรืออเหตุวิสัยนั้น เราได้กล่าวถึงเฉพาะปรากฏการณ์ทางวัตถุทั้งสิ้น ยังไม่ได้พูดถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นการกระทำของสิ่งที่มีชีวิต หรือของมนุษย์เลยว่าเป็นไปตามความเชื่อแบบเหตุวิสัย หรือตามแบบอเหตุวิสัยกันแน่

อาร์เธอร์ ฮอดดี คอมป์ตัน เป็นคนแรกที่นำความคิดแบบอเหตุวิสัยในวิชาฟิสิกส์ มาใช้พิจารณาการกระทำของมนุษย์ หรือสิ่งที่มีชีวิต¹ คอมป์ตัน เห็นว่าความคิดแบบอเหตุวิสัยที่มีทฤษฎีควอนตัมสนับสนุนนั้นสามารถช่วยแก้ปัญหาทางฟิสิกส์ ชีววิทยา และทางปรัชญาได้ เขากล่าวว่า ถ้าทุกอย่างดำเนินไปแบบจักรกลทั้งหมด หรือเป็นแบบเหตุวิสัยโดยสมบูรณ์แล้ว ทุกอย่างในระบบเช่นนี้ ก็ต้องเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้วก่อนที่มันจะเกิดขึ้น คงไม่มีสิ่งอื่นที่อยู่นอกระบบนี้สอดแทรกเข้ามาในระบบอันแน่นอนตายตัวนี้ได้² การกระทำของมนุษย์ก็เช่นกัน เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้แล้วก่อนที่การกระทำนั้นจะเกิดขึ้น การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ จึงไม่มีในตัวมนุษย์ ความคิด ความรู้สึก และความพยายามของเราก็ไม่มีอิทธิพลเหนือปรากฏการณ์ทางกายภาพใด ๆ เลย แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ความคิด ความพยายามของมนุษย์ เป็นสิ่งที่มีความหมาย มีอิทธิพลเหนือการกระทำของมนุษย์เอง การกระทำของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านั้นต่างหาก หากได้ถูกกำหนดไว้ตายตัวล่วงหน้าแล้วไม่

¹ Ibid., p. 217.

² Ibid.

ปอปเปอว์ สนับสนุนความคิดนี้ โดยกล่าวเสริมว่าความคิดแบบเหตุวิสัยทางกายภาพ เป็นความคิดที่ทำลายความเชื่อเรื่องความมีเหตุผล และพลังสร้างสรรค์ ของมนุษย์อย่างสิ้นเชิง¹ ซึ่งขัดกับสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏแก่มนุษย์อย่างเห็นได้ชัด

ในทัศนะของปอปเปอว์ การอธิบายการกระทำของมนุษย์ด้วยลัทธิเหตุวิสัยเป็นสิ่งที่ใช้ไม่ได้ เขากล่าวว่า การที่เราคนควาเขียนตำราหรือคำบรรยายขึ้นมา เราเห็นว่าเราได้ใช้สมองสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นมา โดยที่คนอื่น ๆ ยังไม่ได้เสนอเรื่องนี้เอาไว้ แต่สำหรับชาวเหตุวิสัยทางกายภาพจะถือว่า นั่นมันเป็นเพียงภาพลวงที่เกิดขึ้นในความคิดของเราเท่านั้น ที่เราเขียนหนังสือขึ้นมาไม่มีอะไรมากไปกว่าส่วนหนึ่งของร่างกายของเรากำลังเคลื่อนไหวไปมาเพื่อให้เกิดเครื่องหมายอะไรขึ้นมาบนกระดาษเท่านั้น นักฟิสิกส์ที่โคซมอลทุกอย่างเกี่ยวกับตัวเราจะสามารถทำนายได้ว่าเราจะขยับมือไปอย่างไร และเขียนอะไรลงไปบ้าง หรือเขาอาจจะเขียนหนังสือนั้นออกมาให้เหมือนกับที่เราเขียนเลยก็ได้

ถาลัทธิเหตุวิสัยเป็นจริง นักฟิสิกส์ผู้ซึ่งหูหนวก และไม่มีโอกาสฟังดนตรีเลยก็จะต้องสามารถเขียนบทเพลงของโมซาร์ท (Mozart) หรือ บีโธเฟน (Beethoven) ได้โดยวิธีศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับภาวะทางกายของร่างกายของนักดนตรีทั้งสอง และทำนายหรือคาดการณ์ว่า โมซาร์ท หรือ บีโธเฟน จะเขียนตัวโน้ตตัวไหนไว้อย่างไร แล้วก็จัดตัวโน้ตตัวนั้น ๆ ลงตามที่คาดการณ์ไว้ ก็คงจะได้เพลงของโมซาร์ท หรือบีโธเฟน แน่นอน นักฟิสิกส์หูหนวกจะทำเช่นนี้ได้ถ้าหากเขามีความรู้เพียงพอเกี่ยวกับเงื่อนไขต่าง ๆ ทางกายภาพของนักดนตรี โดยเขาไม่จำเป็นต้องรู้อะไรเกี่ยวกับทฤษฎีทางดนตรีเลย ปอปเปอว์เห็นว่าเป็นเรื่องไร้สาระเหลือเกินที่จะกล่าวเช่นนี้ และยิ่งไร้สาระขึ้นอีกเมื่อเรานำเอาลัทธิเหตุวิสัยไปใช้กับชาวลัทธิเหตุวิสัยเอง² คือเมื่อบอกว่า เราอาจเหตุผลหรือพิจารณา

¹ Ibid., p. 222.

² Ibid., p. 223.

ดูแล้วจึงจำเป็นต้องยอมรับลัทธิเหคุวิสัย ทั้งนี้เพราะการอ้างเหตุผลนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่ในทัศนะของชาวลัทธิเหคุวิสัย การที่เราเชื่อลัทธิเหคุวิสัยก็เพราะเราถูกกำหนดมาล่วงหน้าแล้วให้เชื่อเช่นนั้น การกล่าวว่ามีกรอ้างเหตุผลเพื่อให้ยอมรับลัทธิเหคุวิสัยจึงเป็นการหลอกลวงตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปอปเปอร์ เห็นว่า นี่เองที่ทำให้นักปรัชญาหลายคนพยายามหลีกเลี่ยงลัทธิเหคุวิสัยทางกายภาพ หันไปใช้ลัทธิเหคุวิสัยทางจิตวิทยา หรือทางปรัชญาอันคลุมเครือนั้นแทน

การที่ปอปเปอร์ เห็นว่าลัทธิเหคุวิสัยใช้อธิบายการกระทำของมนุษย์ไม่ได้นั้น เราอาจจะไม่สงสัยหรือติเคใจ เพราะเขาเองประกาศว่าเขาเป็นชาวลัทธิเหคุวิสัย จึงจำเป็นต้องปฏิเสธลัทธิเหคุวิสัยอยู่ดี แต่ปอปเปอร์เองเห็นว่าลัทธิเหคุวิสัยเองก็ยังไม่เพียงพอที่จะอธิบายการกระทำทุกอย่างของมนุษย์ได้

สิ่งสำคัญที่เป็นปัญหาสำหรับปอปเปอร์ ก็คือ เมื่อพิจารณามนุษย์แล้ว เราจะปฏิเสธไม่ได้ว่า ไม่มี "สิ่ง" อกายภาพ (non-physical entities) เช่น เหตุผลการอ้างเหตุผล ความรูทางวิทยาศาสตร์ กฎเกณฑ์การสร้างถนน สร้างยานอวกาศ หรือกฎทางไวยากรณ์ กฎทางศีลธรรม เป็นต้น และเราก็ปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่าสิ่งเหล่านี้ไม่มีอิทธิพลเหนือโลกทางกายภาพ เป็นการยากที่จะเข้าใจว่าโลกทางกายภาพเป็นผู้สร้างสิ่งนามธรรม หรือกฎเกณฑ์พวกนี้ขึ้น ปอปเปอร์ กล่าววว่า

เป็นการยากที่จะเข้าใจว่า เอกภพทางกายภาพสามารถสร้างสิ่งนามธรรม เช่นกฎต่าง ๆ ขึ้นมาได้ และแฉวก็สามารถจะกลับมามีอิทธิพลของกฎเหล่านี้เพื่อว่ากฎเหล่านี้จะได้มีผลอย่างชัดเจนต่อเอกภพนี้สักทีหนึ่ง¹

สิ่งนามธรรมเหล่านี้เองเป็นปัญหาที่เราต้องเผชิญ คำพิงจะอธิบายมนุษย์ว่าเป็นเครื่องจักร หรือเครื่องคอมพิวเตอร์นั้น ยังไม่สามารถจะแก้ปัญหาอันนี้ได้ นอกจากจะไม่ยอมรับว่า "สิ่ง" อกายภาพเหล่านี้เป็นสิ่งที่มามีอยู่จริง เป็นเพียงภาพลวงในความคิดเท่านั้น

¹ Ibid., p. 225.

ซึ่งถาคิดเช่นนั้นแล้ว ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ก็ล้วนแต่เป็นภาพลวงเสียทั้งสิ้น แม้แต่
 ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ กฎทางศีลธรรม กฎหมาย ระเบียบแบบแผนทางสังคม

ปอปเปออร์ เห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอธิบายและแก้ปัญหาเหล่านี้ เพราะสิ่ง
 อันเป็นนามธรรมเหล่านี้มีอิทธิพลเหนือ อย่างน้อยที่สุดก็นักฟิสิกส์ นักชีววิทยา นักพฤกษ-
 กรรมศาสตร์ นักจิตวิทยา และวิศวกรคอมพิวเตอร์ควย หากใช่เป็นเพียงปริศนาทาง
 ปรัชญาเท่านั้นไม่¹ และการจะแก้ปัญหานี้ต้องอาศัยความคิดแบบลัทธิหรือเหตุวิสัยเป็นพื้น
 ฐาน แต่ลัทธิหรือเหตุวิสัยก็ไม่สามารถจะแก้ปัญหานี้ได้คือพอต้องอาศัยความคิดอย่างอื่นเพิ่มเข้ามา

ปอปเปออร์ กล่าวว่า ถ้าลัทธิหรือเหตุวิสัยไม่ว่าจะเป็นแบบของเพียร์ส หรือของ
 ไฮเซนเบอร์ก หรือเหตุวิสัยในรูปแบบโคกก็ตามเป็นจริงแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่า "บังเอิญ
 (chance)" จะมีบทบาทมากในโลกทางกายภาพ² คือ การเกิดขึ้นของเหตุการณ์
 บางอย่าง จะอธิบายได้ว่าเป็นไปโดยบังเอิญหรือความน่าจะเป็นเท่านั้น หากมีกฎเกณฑ์
 ตายตัวและทำนายได้ไม่ แต่ปอปเปออร์ ก็ยังเห็นว่า ลำพังเพียงอธิบายว่าเหตุการณ์บาง
 อย่างเกิดขึ้นตามโอกาสที่มันจะเกิดขึ้นได้เท่านั้นยังไม่เป็นที่น่าพอใจมากไปกว่าการอธิบาย
 เหตุวิสัยทางกายภาพ คืออธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไม่ได้คืออยู่นั่นเอง ตัวอย่างการเขียน
 ตำราหรือเตรียมคำบรรยายดังที่กล่าวมาแล้วในกรณีของลัทธิเหตุวิสัย ถ้าอธิบายกันในแง่
 ของความบังเอิญ จะเห็นว่า การที่เราเขียนข้อความอะไรลงไปในกระดาษนั้นเป็นไปโดย
 บังเอิญ หรือเป็นผลที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญเท่านั้น คือ เกิดขึ้นเหมือนกับการโยนหัวก้อยของ
 เหรียญ หรือการทอดลูกเต๋า การเอาตัวอักษรต่าง ๆ มาเรียงกันก็เกิดขึ้นตามแต่โอกาส
 เหมือนกับการทอดลูกเต๋า หากมีหลักเกณฑ์อะไรไม่ จับมาเรียงกันโดยปราศจากความ
 มุ่งหมาย ปราศจากการพิจารณา การวางแผน หรือความตั้งใจใด ๆ เลย การอธิบาย
 เช่นนี้ดูออกจะเป็นเรื่องที่เราเชื่อได้ยากยิ่งกว่าการอธิบายของชาวลัทธิเหตุวิสัย หรือความ

¹ Ibid., p. 226.

² Ibid.

พยายามของพวกนั้นที่จะคาดการณว่า เราจะเขียนหนังสือให้มึนเนื้อหาสาระอย่างไรบ้าง โดยการศึกษาประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และกรรมพันธุ์ ของเราในฐานะเป็นผู้เขียน

ตามความเห็นของปอปเปออร์นั้น การกระทำของมนุษย์จะอธิบายด้วยลัทธิเหตุ-วิสัยทางกายภาพ หรืออธิบายด้วยลัทธิเหตุวิสัยทางกายภาพ ก็ล้วนแต่อธิบายได้ไม่น่าพอใจทั้งสิ้น ปอปเปออร์ จึงต้องหาทางอธิบายในอีกแบบหนึ่งที่ต่างออกไปจากนี้

ความคิดที่ว่า จะต้องหาทางอธิบายการกระทำของมนุษย์ให้ได้ดีกว่าการอธิบายแบบเหตุวิสัย และแบบเหตุวิสัยอันนี้ของปอปเปออร์ เป็นความคิดที่ต่างจาก ฮูม และ ชลิก สำหรับ ฮูม และ ชลิก นั้นเห็นว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ นอกจากจะเกิดขึ้นโดยความจำเป็น (เกิดขึ้นแบบเหตุวิสัย) แล้วยังมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือเกิดขึ้นตามโอกาสด้วย ฮูม ยืนยันว่าไม่มีอะไรที่อยู่ระหว่างเรื่องของความบังเอิญ กับเรื่องของความจำเป็น เหตุการณ์อย่างหนึ่งไม่เกิดขึ้นโดยความจำเป็นก็เกิดขึ้นโดยบังเอิญเท่านั้น การอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ถ้าไม่อธิบายแบบเหตุวิสัย ก็อธิบายแบบเหตุวิสัย คืออธิบายด้วยเรื่องของความบังเอิญเท่านั้น ฮูม กล่าววว่า "เสรีภาพ . . . ก็คือสิ่งเดียวกันกับความบังเอิญ" ¹

ปอปเปออร์ ไม่เห็นด้วยกับความพยายามที่จะเอาความไม่สามารถทำนายการกระโดด หรือการเคลื่อนที่ของควอนตัม ² มาใช้ในการอธิบายการตัดสินใจของมนุษย์ เช่น บอกว่าควอนตัมอันหนึ่งในสมองของนายแดง เคลื่อนที่ไปในขณะนั้นก็สอดคล้องกันพอดีกับที่นายแดงมีการตัดสินใจอะไรอย่างหนึ่ง หรือเมื่อนายแดงตัดสินใจนั้นมันสอดคล้องพอดีกับการเคลื่อนที่ของควอนตัมในสมองของเขา การอธิบายแบบนี้ ปอปเปออร์ เห็นว่า ไร้อธิบายการตัดสินใจที่มีเหตุผล (rational decision) ไม่ได้ ถ้าการตัดสินใจแบบ

¹ David Hume, A Treatise of Human Nature, p. 455.

² ควอนตัม ในที่นี้หมายถึง พลังงานรังสีที่เคลื่อนที่ไปในที่ว่างเป็นก้อน ๆ แต่ละก้อนนี้เรียกว่า ควอนตัม

นี้เกิดขึ้นจริง มันก็เป็นการตัดสินใจที่มีคอบอด (snap-decision) คือเป็นการตัดสินใจที่เกิดขึ้นโดยปราศจากการพิจารณา การไตร่ตรองให้รอบคอบ แต่เขาก็ยอมรับว่า การอธิบายในลักษณะนี้ใช้ได้เฉพาะในกรณีที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจโดยฉับพลัน ไม่ได้ไตร่ตรองมาก่อน แต่พฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นเช่นนี้เสมอไป โดยเฉพาะพฤติกรรมที่เรียกว่ามีเหตุผล จะอธิบายในลักษณะนี้ไม่ได้ เขาย้ำไว้ว่า

- . . . การอธิบายแบบการกระโดดของควอนตัม อาจจะเป็นการอธิบายสำหรับการตัดสินใจแบบมีคอบอด . . . แต่การตัดสินใจแบบมีคอบอดเป็นสิ่งน่าสนใจ หรือมันเป็นลักษณะของพฤติกรรมมนุษย์ พฤติกรรมที่มีเหตุผลของมนุษย์กระนั้นหรือ
- เขาไม่คิดว่าจะเป็นเช่นนั้น . . . มันเป็นเพียงตัวอย่างที่สนับสนุนความคิดของ ฮัม แดะ ชลิก ที่ว่าความบังเอิญ เป็นทางเลือกรายกึ่งที่นอกเหนือจากสถิติ เหตุวิสัยเท่านั้น สิ่งที่เราต้องการเพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมที่มีเหตุผลของมนุษย์
- . . . ก็คือสิ่งที่อยู่ระหว่างความบังเอิญกับสถิติ เหตุวิสัย-สิ่งที่อยู่ระหว่างเมฆกับนาฬิกา¹

ปอปเปอร์ เห็นว่า การใช้สถิติเหตุวิสัยที่มีทฤษฎีควอนตัมสนับสนุน มาอธิบายการกระทำของมนุษย์นั้น อธิบายได้เฉพาะกรณีที่การกระทำนั้นเกิดขึ้นโดยการตัดสินใจแบบฉับพลัน ไม่ได้ไตร่ตรองมาก่อน ส่วนการกระทำที่มีเหตุผล มีการพิจารณาไตร่ตรองนั้น ยังอธิบายให้เป็นที่พอใจไม่ได้ และการกระทำแบบนี้เองที่เป็นสิ่งที่น่าสนใจ น่าพิจารณากัน ในกรณีที่เรารู้ถึงการกระทำของมนุษย์

¹ Karl Popper, Objective Knowledge: An Evolutionary Approach, p. 228.

ปัญหาคอมป์ตัน และปัญหาเดส์การ์ตส์

ปัญหาสำคัญที่เรากำลังเผชิญอยู่ ในขณะที่พยายามจะอธิบายการกระทำอันมี
เหตุผลของมนุษย์ ก็คือปัญหาที่ว่า เราต้องทำความเข้าใจว่า สิ่งอภายภาพ (non-
physical entities) เช่น จุดมุ่งหมาย การไตร่ตรอง การวางแผน การตัดสินใจ
ใจ และคุณค่าเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างไร เราได้อธิบายสิ่ง
เหล่านี้มาแล้วด้วยลัทธิเหตุวิสัย ว่าเป็นเพียงภาพลวง การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพถูก
กำหนดไว้ตายตัวแล้ว และได้อธิบายด้วยลัทธิเหตุวิสัยมาแล้วว่า สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นตาม
แต่โอกาส (chance) จะอำนวย ซึ่ง ปอปเปอร์ ก็ได้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนแล้วว่า
การอธิบายทั้งสองแบบนี้ยังไม่เป็นผลที่น่าพอใจเลย แต่สิ่งสำคัญสำหรับ ปอปเปอร์ ก็คือ
เขาเห็นว่าจะต้องยอมรับลัทธิเหตุวิสัยก่อนแล้วพยายามทำความเข้าใจว่ามนุษย์อยู่ภายใต้
อิทธิพลหรือถูกควบคุมโดยสิ่งที่เรียกว่า จุดมุ่งหมาย กฎเกณฑ์ หรือความคิดเห็นต่าง ๆ ได้อย่างไร

ปอปเปอร์ กล่าวว่าเมื่อพิจารณาเรื่องนี้ให้ถี่ถ้วน จะมองเห็นปัญหาสำคัญสอง
ประการที่เราต้องเผชิญ ปัญหาแรก ปอปเปอร์ เรียกว่า ปัญหาคอมป์ตัน (Compton's
problem) ซึ่งเขาเห็นว่านักปรัชญาไม่ค่อยมองเห็นกัน อีกปัญหาหนึ่ง เขาเรียกว่า
ปัญหาเดส์การ์ตส์ (Descartes's problem)¹

ปัญหาคอมป์ตัน คือปัญหาที่ว่า ความมุ่งหมาย (aims) ความตั้งใจ (intent-
sion) กฎทางศีลธรรม (moral rules) ทฤษฎี (theories) ฯลฯ มีอิทธิพล
หรือควบคุมการเคลื่อนไหวทางกายภาพ หรือการกระทำของมนุษย์ได้อย่างไร กล่าว

¹ Ibid., p. 230.

อย่างกว้าง ๆ ปัญหาคอมป์ตัน ก็คือ ปัญหาที่ว่าสิ่งที่มีความหมายอันเป็นนามธรรม¹ มีอิทธิพลต่อมนุษย์ได้อย่างไร

โดยทั่วไปเรายอมรับกันว่า กฎทางศีลธรรม คำมั่นสัญญา ความมุ่งหมาย หรือความตั้งใจเป็นสิ่งกำหนดการกระทำทางกายภาพของเรา เช่น คอมป์ตัน ได้รับเชิญให้ไปบรรยายที่คอนเนคติกัต ขณะที่เขาอยู่ที่ศาลิ โดยสภาพของเหตุการณ์แล้วโอกาสที่เขาจะไปที่นั่นตามคำเชิญมีน้อยมาก เขาอาจจะเลือกไปที่อื่นที่สะดวกกว่า หรือทำอย่างอื่นที่เขาชอบมากกว่า แต่เขาก็ได้ตอบตกลงแล้ว โดยตั้งใจ หรือมีจุดมุ่งหมายที่จะไปที่นั่น และทางผู้เชิญก็ได้ออกประกาศเชิญชวนให้คนมาฟังแล้ว เขาจึงต้องเดินทางไปที่นั่นเพราะได้ให้คำมั่นสัญญาแล้วมีความตั้งใจและมุ่งหมายว่าจะไป เขาจึงต้องไป ชูคออีกแง่หนึ่ง คำมั่นสัญญา ความตั้งใจ ความมุ่งหมายเหล่านี้เป็นตัวบังคับให้เขาต้องไปที่นั่น อีกประการหนึ่ง ทำไมผู้ฟังถึงเชื่อมั่นใจว่า คอมป์ตัน ต้องมาบรรยายที่นี้ ทั้ง ๆ ที่อยู่ไกลแสนไกล ที่เขามั่นใจได้ก็เพราะ เขารู้ว่า คอมป์ตัน ให้คำมั่นสัญญาแล้ว มีความตั้งใจหรือมุ่งหมายที่จะมาที่นี้แล้วนั่นเอง การเดินทางไปคอนเนคติกัตของคอมป์ตัน เป็นการกระทำหรือการเคลื่อนไหวทางกายภาพ จึงกล่าวได้ว่า คำมั่นสัญญา ความตั้งใจ หรือความมุ่งหมาย หรืออะไรอย่างอื่นที่มีลักษณะแบบนี้ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพล ควบคุมการเคลื่อนไหวทางกายภาพ หรือการกระทำของมนุษย์ แต่มันมีอิทธิพลได้อย่างไรนั้นแหละ เป็นปัญหาทางปรัชญาที่ปอปเปออร์ เห็นว่าน่าสนใจที่สุดปัญหาหนึ่ง และเขาเรียกปัญหานี้ว่า ปัญหาคอมป์ตัน เพื่อเป็นเกียรติแก่คอมป์ตัน ซึ่งเป็นผู้มองเห็นปัญหานี้เป็นคนแรก

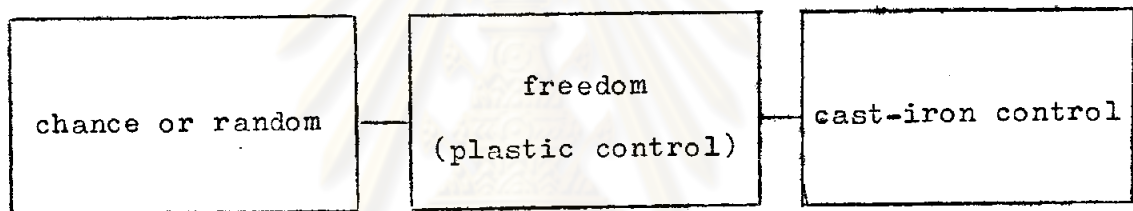
¹ ปอปเปออร์ ใช้คำว่า Universe of abstract meanings ซึ่งหมายถึง คำมั่นสัญญา ความมุ่งหมาย กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งกฎทางศีลธรรม กฎทางไวยากรณ์ กฎทางตรรกวิทยา ฯลฯ ซึ่งเขาเห็นว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่สิ่งทางกายภาพ แต่มีความหมายต่อมนุษย์ เพราะมันควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ด้วย

สำหรับปัญหาเคสการ์ตส์ หรือปัญหาเรื่องกาย-จิต นั้น ปอปเปอร์ เห็นว่าเป็นปัญหาที่ว่าสิ่งที่เป็นภาวะทางจิต (states of mind) เช่น ความสมัครใจ (volition) ความรู้สึก (feeling) ความคาดหวัง (expectations) มีอิทธิพล หรือควบคุมการเคลื่อนไหวทางกายภาพของร่างกายของเราได้อย่างไร และภาวะทางกายภาพ (physical states) ของร่างกายมีอิทธิพลต่อภาวะทางจิตอย่างไร รูปแบบเคสการ์ตส์ ก็คือ จิตมีอิทธิพลต่อร่างกายอย่างไร และร่างกายมีอิทธิพลต่อจิตอย่างไร นั่นเอง ¹

สำหรับการแก้ปัญหาสำคัญสองปัญหานี้ คอมป์ตัน เองได้เสนอว่า จำเป็นต้องยอมรับมูลบทอันหนึ่ง ซึ่งปอปเปอร์ เรียกว่า "มูลบทเกี่ยวกับเสรีภาพของคอมป์ตัน (Compton's postulate of freedom)" มูลบทอันนี้ถือว่า เสรีภาพไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของความบังเอิญ เช่น อุ้ม และ ชลิด เข้าใจเท่านั้น แต่มันเป็นผลของการกระทำอย่างฉลาด อันเกิดจากการไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้ว และเป็นสิ่งที่อยู่ระหว่างความเป็นไปตามยถากรรม (random) กับการถูกควบคุมแบบตายตัว (cast-iron control) คอมป์ตัน เห็นว่า เสรีภาพนั้นมีสิ่งควบคุมเหมือนกัน แต่เป็นการควบคุมแบบยืดหยุ่นได้ (plastic control) ตัวอย่างเช่น กรณีที่คอมป์ตัน ได้รับความเชื่อให้ไปบรรยาย

¹ ปอปเปอร์ เลียงคำว่า จิตและกาย เพื่อไม่ต้องมาถกเถียงกันว่า จิตคืออะไร มีจริงหรือไม่ จึงใช้คำว่าภาวะทางจิต และภาวะทางกายภาพแทน เพราะทุกคนยอมรับว่า ภาวะทางจิตเป็นสิ่งที่มียู่ เช่น ความรู้สึก ความสมัครใจ เป็นต้น ที่ ปอปเปอร์ ใช้เช่นนี้ ก็เหมือนกับนักปรัชญาสมัยใหม่ทั้งหลาย บางคนใช้คำว่า psychological states เพื่อให้หมายถึงสิ่งที่เป็นความรู้สึก ความตั้งใจ ความเจ็บปวด ฯลฯ และให้คู่กับ physical states เพื่อจะได้เข้าใจง่ายควย ในที่นี้เมื่อพูดถึง "ภาวะทางจิต" จึงหมายถึง psychological states หรือ states of mind นั่นเอง

ที่คอนเนคทีคัตนั้น เขาไปโดยมีความมุ่งหมาย คำมั่นสัญญา และอื่น ๆ เป็นสิ่งควบคุม หรือบังคับให้เขาไป แต่สิ่งเหล่านี้ควบคุมเขาแบบยืดหยุ่นได้ ยังเปิดโอกาสให้เขามีเสรีภาพได้อย่างเต็มที่ คือ เสรีภาพในการเลือกว่าจะเดินทางไปอย่างไร ไปโดยเรือหรือเครื่องบิน และไปของบริษัทใด หรือมีเสรีภาพที่จะเลื่อนการบรรยายไปก็ได้ เราจะเข้าใจมูลเหตุเกี่ยวกับเสรีภาพของคอมพิวเตอร์ ได้ชัดเจนขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างของระบบธรรมชาติที่ ปอปเปอร์ เสนอไว้ ซึ่งจะเขียนเป็นโครงสร้างได้ใหม่ ดังนี้

ทางขวามือ คือ การควบคุมแบบตายตัว ซึ่งก็คือสภาพที่เป็น "นาฬิกา" หรือเป็นลักษณะของเหตุวิสัย ทางซ้ายมือ เป็นเรื่องของความบังเอิญ หรือสภาพที่เป็น "เมฆ" หรือเป็นลักษณะของอเหตุวิสัย คอมพิวเตอร์ เสนอว่า ระหว่างชายสุดกับขวาสุด ก็คือเสรีภาพ ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมที่ยืดหยุ่นได้

ปอปเปอร์ ยอมรับมูลเหตุเกี่ยวกับเสรีภาพอันนี้ และเขาเสนอว่า การแก้ปัญหาสำคัญสองปัญหาข้างต้นนี้ จะต้องให้สอดคล้องกับมูบตันนี้ด้วย ¹

¹ Ibid., p. 232 and 234.